

ASiantuntijalausunto Eduskunnan Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle 20.9.2022

LIISA HANÉN

Yrittäjien YEL-adressin laatija ja 1. allekirjoittaja. Mikro- ja yksinyrittäjät yhdistys.

ASIA:

HE 102/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yrittäjän eläkelain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Eläke- ja sosiaaliturvamaksut eivät saa olla yrittämisen ja kasvun este.

YELin pitäisi olla yrittämisen ja yrittäjän tuki.

67 006 yksin-, mikro- ja pienyrittäjää sekä yrittäjiä tukevia suomalaisia allekirjoitti hallituksen YEL-muutosehdotusta vastustavan adressin muutamassa viikossa heinä-elokuussa 2022.

Adressi toimitettiin Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnalle 6.9.2022.

Mitä pienet yrittäjät halusivat adressillaan sanoa?

ADRESSIN TAUSTA

YEL-järjestelmä on nyky muodossaan otettu käyttöön 1970-luvulla. Tänä päivänä globaalit markkinat, Suomi talousrakenteineen ja yrittämisen uusine muotoineen elää aivan toisessa todellisuudessa. Yksin- ja mikroyrittäjyys on lisääntynyt merkittävästi koko 2000-luvun. Tällä hetkellä jo 93% Suomen yrityksistä on yksin- ja mikroyrityksiä. Yksinyrittäjiä on noin 195000 (Tilastokeskus, Yritysrekisteri 2020).

Hallituksen lakimuutosehdotuksen valmistelu oli erittäin huonoa hallintotapaa. Siinä hyvin poikkeuksellisesti ohitettiin valtioneuvoston linjaama lausuntomenettelyyn kuuluva lausuntokierros, sekä oleellisten sidosryhmien ja kansalaisten kuuleminen.

Hallituksen esitystä valmistelleessa työryhmässä eivät tulleet esiin itse YEL-vakuuttavien yrittäjien näkemykset ja huolet. Erityisesti yhden keskeisen sidosryhmän, eli mikro- ja yksinyrittäjien suuren joukon, johon muutosehdotuksilla on huomattavat vaikutukset, näkemykset on jätetty kokonaan huomioimatta. Yksin-, mikro- ja pienyrittäjien järjestöiltä ja toimialayhdistyksiltä vietiin demokraattinen osallistumismahdollisuus lausuntokierrokselle, samaten yksittäisiltä yrittäjiltä ja kansalaisilta.

Tämän seurauksena erityisesti yksin- ja mikroyrittäjät kokivat tarpeen tuoda äänensä kuuluville ja laativat hallituksen muutosehdotusta vastustavan adressin.

1. YEL on kollektiivinen sosiaali- ja riskivakuutus

Yksin- ja mikroyrittäjät haluavat nähdä YEL-järjestelmän luotettavana sosiaalivakuutuksena ja sosiaaliturvana, mutta muuttuneen yritys- ja työelämäkulttuurin ja yhteiskunnan rakenteellisten muutosten takia se ei toteudu nykypäivänä oikeudenmukaisesti, vaan toimii pienimpiä yrittäjiä vastaan. YEL-maksut ovat jo nykyisellään pienituloisen ja pienen kasvuyrittäjän ansiotasossa kohtuuttoman korkeat suhteessa saatuun minimaaliseen tai olemattomaan eläkkeeseen ja sosiaaliturvaan ja hallituksen muutosehdotus pahentaa tilannetta, ei paranna sitä.

2. Hallituksen ehdotus kiristää työtulon määritelmän tulkintaa ja voi kohdella yrittäjiä eriarvoisesti

Lakiehdotuksen mukaan ”Työtulon määritelmää ei muutettaisi, mutta sen perusteena olevia tietoja koskevaa sääntelyä tarkennettaisiin” niin, että työtulon pohjana käytettävä palkka tai korvaus määräytyisi pääsääntöisesti yksityisen sektorin kyseisen toimialan kokoaikaista työtä tekevien mediaanipalkan perusteella. Tämän lisäksi eläkelaitos ottaisi huomioon yrittäjän liikevaihdon ja muut yrittäjän työpanoksen määrää, yrittäjätoiminnan laajuutta, yrittäjän ammattitaitoa ja yrittäjän työpanoksen arvoa kuvaavat tiedot.

On kuitenkin erittäin epäselvää millä perusteella ja millä resursseilla eläkelaitokset tämän voivat tehdä. Koska kyseessä on yksilön oma eläke- ja sosiaaliturva, ei määrittäminen voi olla sattumanvaraista, eikä se voi kohdella yrittäjiä eriarvoisesti eläkelaitosten kesken tai virkailijan oman tulkinnan mukaan, rikkomatta yrittäjän oikeusturvaa. Yrittäjän eläkelain 112 §:n 2 momentin mukaan eläkelaitoksen tulee käyttää työtulon vahvistaessaan kokonaisharkintaa ja ottaa huomioon tasapainoisesti kaikki sillä olevat ja sille esitetyt tiedot, mutta laki jättää liian paljon auki sen suhteen, mitkä tekijät tarkalleen ja missä laajuudessa otetaan työtuloa määritettäessä huomioon. Kokonaisharkinta on erittäin epämääräinen käsite.

3. Yksin- ja mikroyrittäjien mediaaniansiotaso on MATALAMPI kuin palkansaajien

Perusteet vertailla työtuloa vastaavan toimialan kokopäiväiseen palkansaajaan ovat heikot.

SY:n kyselyiden ja tilastojen mukaan 44% yksinyrittäjistä ansaitsee 2000€/kk bruttona, samaa todistavat yksin- ja mikroyrittäjien tekemät omat epäviralliset kyselyt ammattiryhmittäin. Vertailu palkansaajien mediaanipalkkaan asettaa kymmenien tuhansien yrittäjien työtulon tason lähtökohtaisesti liian korkeaksi. Ratkaisuksi kohonneille YEL-maksuille on ehdotettu vain hintojen nostamista.

Hallituksen esitys toteaa, että: *”Todennäköisesti yritykset pyrkisivät siirtämään ainakin osan kohonneesta YEL-maksurasituksestaan tuotteidensa hintoihin, jotta yritystoiminta säilyisi kannattavana. Hintojen nousu vähentäisi todennäköisesti yrittäjän työpanoksen kysyntää. Yritysten kannattavuus puolestaan heikkenisi siltä osin kuin ne eivät pystyisi siirtämään kohonneen YEL-maksurasituksen vaikutuksia hintoihinsa.”*

Tuoreimpana tutkimuksena on Uusi Työ Ry:n 13.9.2022 julkaisema lähes 900 kevytyrittäjän kyselytutkimus, jossa 61% yrittäjistä sanoo, että YEL-työtulon uudelleenmääritys heikentää heidän yritystoimintansa edellytyksiä merkittävästi.

<https://uusityo.fi/yleinen/kevytyrittajat-yel-uudistus-vaarantaa-toimeentulon/>

4. Esimerkkilaskelmat

Esimerkkinä pienituloinen vuonna 1981-syntynyt toiminimellä toimiva kauneudenhoitoalan yrittäjä, jonka liikevaihto on noin 25 000€. Hänen bruttoansionsa on noin 2000€/kk.

YRITTÄJÄ MAKSAA:	YRITTÄJÄ SAA:
MINIMI: 166 eur/kk Vuonna 2022 YEL-minimityötulo on 8261,71 eur/vuosi. Tällä työtulolla vuosittainen YEL-maksu yrittäjälle on 1992€.	-30€/pvä sairauspäivärahaa/vanhempainrahaa -Ei työttömyysturvaa -Eläkettä 69-vuotiaana 423€/kk, eli takuueläkkeen alle, joka on 885€/kk
EHDOTUS: 327 eur/kk Jos työtulo nostetaan hallituksen ehdotuksen mukaisen suosituksen mukaisesti tasolle 16262 eur/vuosi ensimmäisessä tarkistuksessa, on vuosittainen YEL-maksu 3918€.	-39€/pvä sairauspäivärahaa/vanhempainrahaa -37€/pvä työttömyysturvan peruspäivärahaa -Eläkettä 69-vuotiaana 832€/kk, eli takuueläkkeen alle, joka on 885€/kk
”OIKEA TASO”: 413 eur/kk Kauneudenhoitoalan mediaanipalkkaan ja yrittäjän liikevaihtoon suhteutettu suositus 20500eur/vuosi, jota yrittäjän pitäisi maksaa, jotta hän ei ”alivakuuttaisi”. Vuosimaksu yrittäjälle 4956€.	-49€/pvä sairauspäivärahaa/vanhempainrahaa -37€/pvä työttömyysturvan peruspäivärahaa -Eläkettä 69-vuotiaana 1049€/kk, eli hiukan yli takuueläkkeen

Tuplamaksu: mikään ei muutu pienintä työtuloa maksavan yrittäjän näkökulmasta paremmaksi, vaikka hänen YEL-kuukausimaksunsa tuplaantuisi hallituksen ehdotuksen mukaisesti:

→Yrittäjän eläke EI NOUSE edes takuueläkkeen rajan (885 eur/kk) yli, vaikka YEL-maksu lähes tuplaantuu.

→Yrittäjän sairauspäiväraha nousee yhdeksällä eurolla. Korotus on marginaalinen suhteessa tuplamaksuun kuukausittain.

→Ainoa mikä muuttuu, on, että yrittäjä saadaan työttömyysturvan peruspäivärahan piiriin, jos hän täyttää työssäoloehdon.

→ Saman sosiaaliturvan ja eläkkeen saa Suomessa jokainen, vaikka ei tekisi päivääkään töitä.

Jos yrittäjän työtulo lähes kolminkertaistuu ja hän lopettaa ”alivakuuttamisen”, hän pääsee juuri takuueläkkeen rajan yli, mutta sosiaaliturva ei edelleenkaan parane samassa suhteessa maksutason huomattavaan nousuun.

→ Jos yrittäjä pystyisi 2000€/kk bruttoansioistaan maksamaan vaadittavan 413€/kk, ei hänen sosiaaliturvansa taso olisi missään suhteessa hänen maksamaansa vakuutusmaksuun. Kk-maksun määrä on niin suuri, että se ajaa yrittäjän köyhyysloukkuun eikä tarjoa kuin minimaalisesti parempaa sosiaaliturvaa kuin pienin YEL-maksu, eikä parempaa työttömyysturvaa.

Pienissä tuloluokissa on saatava verovähennyshyöty myös marginaalinen, mikä asettaa pienituloisen yrittäjän huonompaan asemaan suurituloiseen verrattuna.

Perustuslain 19 §:n 2 momentin perusteella perustoimeentuloa turvaavien järjestelmien tulee olla sillä tavoin kattavia, ettei synny väliinpuotoajaryhmiä. Nykyllailla ja sen lakimuutosehdotuksella ei taata tätä. Vertaamalla pienituloista yrittäjää saman toimialan palkansaajaan, luodaan tällainen väliinpuotoajien ryhmä.

5. Alivakuuttaminen ei ole tahtotila, vaan taloudellinen pakko

Ei ole perusteltua sanoa, että hallituksen esitys parantaa yrittäjän eläke- ja sosiaaliturvaa, jos kyseinen parannus tulee vain ja ainoastaan yrittäjän itse maksamasta korotuksesta. On selvää, että jos YEL-työtulo on matala, jää sosiaaliturva myös huomattavan matalalle tasolle. Nousevat YEL-maksut ajavat kuitenkin pieniä yrittäjiä taloudelliseen ahdinkoon välittömästi, etenkin inflaation nostaessa yritystoiminnan ja elämisen kuluja. Vain hyvin harvalla on realistinen mahdollisuus nostaa hintoja. Alihankkijoina isoille yrityksille tai julkiselle puolelle toimivilla ei tätä mahdollisuutta ole tyypillisesti ollenkaan.

6. Yksin- ja mikroyrittäjien kasvuyrittäminen on todella ahtaalla

56% pienimmistä yrityksistä HALUAISI KASVAA JA PALKATA TYÖNTEKIJÖITÄ TULEVAISUUDESSA jos siihen on edellytyksiä (SY:n kysely 2022). YEL-maksut eivät saisi olla kasvun este.

7. Saako sosiaaliturvan maksutaso sanella, minkälainen yritys on hyödyllinen?

YELiä ei ole rahastoitu, toisin kuin TyEL. Se ei kasva sijoitustuottoa, on alijäämäinen ja YELin piiriin tulee eniten lisää vain pienituloisia yksinyrittäjiä. Valtionosuus on kasvanut merkittävästi ja jatkuu voimakkaana myös tulevana vuosina. Finanssivalvonnan mukaan nykykehityksellä valtion suhteellinen rahoitusosuus on nousemassa 2020-luvulla pian jo yli 35 %:n. Tarve koko järjestelmän uusimiselle on ilmeinen: työtulon käsitettä kiristämällä ei paikata massiivista vajetta, tarvitaan rakenteellinen muutos.

Pienituloisenkin yrittäjä työllistää vähintään itse itsensä. Maksaa veroja. Kerää arvonlisäveroa tekemänsä työn arvosta. Tarjoaa yhteiskunnalle hyödyllisiä palveluita ja tuotteita.

Jos yrittäjällä ei ole mahdollisuutta maksaa korkeampia YEL-maksuja, toteammeko, että yritystoiminta on hyödytöntä? Entä pienet kasvuyrittäjät? Aloittavat nuoret yrittäjät?

Entä ne kymmenet tuhannet perhepäivähoitajat, kuntouttajat, kosmetologit, kampaajat, hierojat, fysioterapeutit, taksinkuljettajat, korjausrakentajat, muusikot, graafikot, ruokalähetit, jalkahoitajat, siivoojat, artesaanit, keikkatarjoilijat, ja lukemattomat muut ammattiryhmät, jotka tarjoavat palveluitaan ympäri Suomen pienituloisina yrittäjinä?

Ei ole kansantalouden ja suomalaisen yrittämisen kannalta järkevää, että eläke- ja sosiaalimaksut ovat niin korkeat, että se sanelee, minkälaista yrittämistä Suomessa voi olla. Suomi tarvitsee dynaamista yrityskehitystä ja pieniä yrittäjiä ja aitoa tukea kasvuun.

8. LYHYEN TÄHTÄIMEN RATKAISU HALLITUKSEN ESITYKSEN HAASTEISIIN: ELÄKETURVAKESKUKSEN LASKENTAPALVELU

Työtulo täytyy määritellä oikeudenmukaisesti yhdenmukaisilla ehdoilla yrittäjien kesken, jotta yrittäjien oikeusturva on taattu ja valitusten määrä on vähäinen. Työtulotarkistukset tulee tehdä nopeasti, jotta sekä yrittäjien että eläkelaitosten resursseja ei viedä tarpeettomasti ja kalliisti ja perustuslain lupaama nopea käsittely toteutuu. Päätösten on oltava läpinäkyviä, jotta niiden lainmukaisuus on helppo arvioida, ja tarpeeksi joustavia, jotta harkinnanvaraisuuden määritelmä toteutuu.

ETK:n laskentapalvelua hyödyntämällä oikein, kaikki nämä kohdat voivat toteutua.

Laissa vahvistetaan Eläketurvakeskuksen nykyistä asemaa työtulon määrittämisen ohjeistamisessa. Lain 2 §, *Eläketurvakeskuksen tehtävät*, ollaan lisäämässä pykälän 1 momentin 2 kohtaan säännös, jonka mukaan Eläketurvakeskus ylläpitää ja kehittää soveltamissuosituksen tukena yrittäjän työtulon määrittämisessä tarvittavaa tietopohjaa, sekä voi kehittää soveltamissuosituksen työtulosuosituksen laskentapalveluksi.

Laskentapalvelun käyttö on perusteltua, koska:

1. Ehdotetuilla lainmuutoksilla lisätään eläkelaitoksille velvoitteita ja se vaatii runsaasti lisäresursseja. Myös yrittäjälle selvitystyön tekeminen on rankkaa ja aikaa vievää. Laskentapalvelu auttaa molempia tahoja.
2. Hallintolain pääsäännön mukaan yrittäjän ja myös muun ulkopuolisen tahon tulisi voida selkeästi päätellä, millä perusteella päätöksen työtuloon on päädytty. Yhdenmukaisen käytännön valvontaa halutaan tehostaa.
3. Kokonaisharkinnan toteutuminen. Lakimuutosehdotus toteaa: ”Koska yhtä, kaikille yrittäjille poikkeuksetta sopivaa työtulosääntöä ei ole, eläkelaitoksen tulisi käyttää työtulon vahvistaessaan kokonaisharkintaa”. Kokonaisharkinnan käsite on ongelmallinen ja helposti ristiriidassa yhdenmukaisen toteutumisen kanssa. Tätä kohtaa pitäisi soveltaa antamalla yrittäjälle riittävä prosentuaalinen joustovara ehdotettuun työtuloon. Tällöin kokonaisharkinnan määrittely ei jäisi vain eläkelaitokselle, vaan yrittäjän näkemys huomioitaisiin. Tämä parantaa yrittäjän oikeusturvaa ja vähentää työn sekä valitusten määrää.

Joustovaran toteuttaminen laskentapalvelussa

ETK:n laskentapalvelua on pilotoitu elokuusta 2022 alkaen niin, että työtulon laskennallisena pohjana on ollut yrittäjän liikevaihto, alan mediaanipalkka sekä saman alan mediaaniliikevaihto, ja sen lisäksi +/-30% joustovaraa. Tämä ei ole vielä riittävä prosentuaalinen jousto pienituloisimmille yrittäjille eikä kasvuyrittäjille. +/-40% pelastaisi jo tuhansia yrityksiä eikä tukahduttaisi kasvua. Vaikka joustovaraa olisi enemmän, nousee työtulo siltikin kymmenillä tuhansilla alivakuuttavilla yrittäjillä, ja täyttää hallituksen lakimuutosehdotuksen tavoitteet alivakuuttamisen osalta riittävästi. Sopiva prosentuaalinen joustovara löytynee ETK:n pilotointivaiheen avulla ja lisäksi voitaisiin toteuttaa kyselytutkimuksia toimialoittain.

Työtulon määrä ja vahvistaminen. Pykälään 112 § ollaan lisäämässä 2 momentti, jossa täsmennetään työtulon määrittämisestä. Pohjatiedoksi määritellään saman alan yksityisen sektorin mediaanipalkka. Muita mahdollisia tietoja on ehdotetun momentin perusteisiin listattu runsaasti, kuten ammattitaito, kokemus, työtuntien määrä, kausiluonteisuus ja liikevaihto. Erikseen on todettu, että ”myös yrittäjä itse voi antaa edellä kuvattua tietoa ja selvitystä omaa yrittäjätoimintaansa koskien”.

Laskentapalvelua voitaisiin täsmentää lisäksi vielä yrittäjän työtuntimäärillä tai muilla selkeillä perusteilla, jotka ETK katsoo olevan yhdenmukaisia kaikille yrittäjille, *mutta oleellisinta on jättää laskuriin prosentuaalista joustoa yrittäjän itse määritellä, jotta yrittäjän kuuleminen ja näkemys toteutuu.*

Pykälän 112 § uusi 2 momentti jo mahdollistaa joustovaran käytön: lain perusteluihin tulee tarkentaa, että kokonaisharkinta ja yrittäjän oma näkemys voidaan toteuttaa myös prosentuaalisella joustovaralla.

Ehdotettu voimaantulo ja kohtuullinen maksukorotus pienituloisille

Jotta yrittäjillä on aikaa varautua työtulojen ja vakuutusmaksun nousuun, pitää voimaantulosäännöksissä säätää kohtuullisesta siirtymäajasta sekä enimmäiskorotuksesta työtuloon.

Korotusprosentin täytyy olla sama kaikissa työtuloluokissa, jotta se on oikeudenmukainen.

Lakimuutosehdotuksessa oleva 100% nosto alivakuuttavalle yrittäjälle ei ole oikeudenmukainen korotus: 170€:n lisämaksu kuukaudessa on kohtuuton nosto pienituloisille yrittäjälle, joka nyt maksaa 166€/kk minimiä. 100% nosto ei ole perusteltua yrittäjän eläkkeen ja sosiaaliturvan paranemisella, kuten tässä lausunnossa olevilla laskemilla on osoitettu.

20% nosto kaikissa työtuloluokissa olisi oikeudenmukaisempi korotus, eikä työntäisi tuhansia yrittäjiä köyhyysloukkuun muutenkin taloudellisesti epävarmassa tilanteessa. Korotusta voidaan tarvittaessa tehdä maltillisesti vuosittain, mutta ei kohtuuttomalla kertanostolla.

9. LOPUKSI: KOKO YEL-JÄRJESTELMÄ ON UUDISTETTAVA

Eläketurvakeskuksen laskentapalvelun laskurin joustava käyttö voi täyttää sekä Finanssivalvonnan vaatimukset sekä estää yrittäjien joukkolopettamisen ja palveluiden vähenemisen, mutta se EI korjaa 50 vuotta vanhaa YEL-järjestelmää, eikä sen perusongelmia. Tärkeintä tässä lakimuutosehdotuksen käsittelyvaiheessa on, ettei YEL-järjestelmää nyt hätäisesti muuteta yrittämisen toimintaedellytyksiä heikentävään suuntaan, etenkin nykyisessä kiristyvässä taloustilanteessa.

Lakimuutosehdotuksen käsittelypöytäkirjaan tulee lisätä toimenpidealoite seuraavalle hallitukselle, jonka on aktivoitava koko YEL-järjestelmän kokonaisuudistus.